

Blank
* verleden *

Norie Pliester

Ukkie

De Afrikaanse kinderen zaten met hun donkere gezichtjes vol spanning, te kijken naar de oude blanke man. Zijn gerimpelde vermoeide gezicht omlijst met lange witte haren lichtte op in de gloed van het vuur.

De hemel stond vol schitterende sterretjes met hier en daar een wolkje en een klein reepje maan. Uit het omringende bos klonken vage geluiden van diverse dieren met af en toe het zware geluid van een brulaap erbovenuit. Dichterbij waren vooral de krekels en de padden luidruchtig aanwezig.

Het dorp lag op een flink open stuk land midden in het tropisch regenwoud, in de splitsing van een kleine rivier, ver verwijderd van de rest van de wereld. De uit het water optrekkende mist leek de geïsoleerdheid te benadrukken.

De dorpsbewoners hadden een grote boomstam als zitplaats neergelegd bij de toegangspoort naar het dorp. De poort was gemaakt van hoog opgroeiende rotanplanten die aan de bovenkant kunstig verweven waren. Want komend vanuit het bos was de plotselinge overgang van het halfduister van de overdekking van de majestueuze woudreuzen naar open grasland zo groot dat men altijd eerst halt hield om aan het felle licht en de open omgeving te wennen.

In het donker vormden de lemen huizen en hutjes een natuurlijke omlijsting voor het grote dorpsplein. Hun palmladerdaken ritselden zachtjes in de nachtbries.

De Sahara-winden hadden hun fijne stofzand zelfs tot ver in de bossen verspreid om het droge seizoen te accentueren met een zandsluier.

Op de kale zandachtige grond van het plein stond aan de ene kant een enorme mangoboom met een dicht bladerdak en grillige boven de grond uitstekende wortels. Aan de andere kant stond een spreektoeren met prachtig gekleurd houtsnijwerk naast de gemeenschapshal en de gezamenlijke keuken. In het donker waren de felle kleuren van de toren niet goed zichtbaar, maar enkele spiegeltjes weerkaatsten voorzichtig de magere maan. Het was rustig in het dorp. De rondscharrelende kippen, geiten en honden hadden hun nachtplak opgezocht.

De doordringende rookgeur van de houtvuren vermengde zich met de weë geur van palmwijn, de zurige geur van fufu, een gistend cassavegerecht, en de zoetige kokosolie van de kapsels.

De tropennacht was koel, het vuur nodigde uit. Maar het groepje had zich vooral verzameld om te luisteren naar de verhalen van de oude man. Als hij zich goed voelde ging hij 's avonds op een gammele stoel bij het vuur zitten en op bijna magische wijze vormde zich dan binnen enkele seconden een cirkel van kinderen op matjes om hem heen. Ze hadden geleerd om geduldig te wachten, want de oude man liet zich niet opjagen. Vaak vertelde hij belevenissen van de aap zonder duimen of het gordeldier met de gouden gesp. Een paar weken geleden was hij met een nieuw verhaal begonnen.

Met zijn hoofd iets achterovergebogen en zijn ogen gesloten leek hij nog ergens op te wachten voordat hij zou beginnen. Een klein meisje vooraan slaakte een diepe zucht toen hij zich ten slotte vooroverboog. Ze kende de tekenen. Nu ging hij vertellen.

‘De kleine roze olifant kwam tevoorschijn en liep pootje voor pootje naar de kant van de rivier waar de watergeest verdwenen was...’

Ze hingen aan zijn lippen.

Op veilige afstand, maar nog wel binnen het gehoor, zat een tienermeisje ineengedoken, als in trance naar hem te luisteren. Ze had een donker plekje opgezocht en zich zo klein mogelijk gemaakt, maar ze spitste haar oren om vooral niets van het verhaal te missen. Haar hand rustte op de kop van een onooglijke hond die trouw aan haar zijde lag. In lompen gehuld en met onverzorgde haren vol klitten zag ze eruit als een kwaaië bosgeest. Haar mage-re gezichtje met het puntige kinnetje en de grote ronde ogen was soms even zichtbaar als de maan weer tevoorschijn kwam. Op deze avonden kon ze haar dagelijkse ellende en vernederingen vergeten en dromen dat ze ergens ver weg avonturen beleefde. Op deze vertelavonden van Ukkie had ze het gevoel dat ze er bijna weer bij hoorde en dan was haar leven dragelijk. Maar Ukkie vertelde steeds minder vaak. Hij was vaak kortademig en vorige week had ze zich erg veel zorgen gemaakt toen hij maar bleef hoesten. Ze was enkele malen 's nachts bij hem binnengeslopen om hem wat te laten drinken en zijn bezwete voorhoofd af te vegen. Ook had ze hem een medicijn toegediend dat ze zelf in het geniep had getrokken van de jonge blaadjes van de bitterkruidplant, met honing en limoensap erin. Dat had ze destijds Mamusu de kruidenvrouw van het dorp regelmatig zien doen. Keer op keer had ze spiedend vanuit de bosjes de kunst afgekeken totdat ze voldoende zeker was dat ze het zelf net zo goed kon doen.

Haar grootste probleem was een vuur en een ketel te vinden voor de bereiding en een dag dat de duivel haar met rust zou laten. Maar ook dat was haar gelukt. De ketel had ze achterover weten te drukken. Daarna had ze een poos gezocht naar een geschikt plekje waar ze ongezien vanuit het dorp een vuur kon maken. Het was tijdens die zoektocht dat ze de kleine, lage grot ontdekt had. Ze moest op haar buik naar binnen schuiven. Verderop werd de grot iets hoger. Het was de woning van vele vleermuizen, maar dat deerde haar niet. Meestal hingen ze vredig ondersteboven te rusten en ze deed altijd zachtjes om hun rust niet te verstoren. Ze werd steeds handiger in het onzichtbaar zijn en geruisloos voortbewegen. Daar was ze trots op. Alleen die ellendige duivel kon ze nog steeds niet de baas.

Ukkie had die nacht haar hand vastgehouden en haar Chicky genoemd, zijn troetelnaampje voor haar. Hij had haar, zelfs in het verleden, daar nooit openlijk mee aangesproken. Het was hun geheim, een teken van hun speciale verbondenheid. En oh, wat koesterde ze die naam. Het was speciaal voor haar en van haar alleen.

Als niemand het zag, vertelde hij haar wat hij zich kon herinneren van zijn oude leven. Door de jaren heen waren stukken en flarden van zijn herinneringen teruggekomen. Al zijn kennis deelde hij met haar. Hij had haar leren lezen en schrijven en had ervoor gezorgd dat ze pen, papier en enkele schoolboekjes had gekregen. Die had ze zorgvuldig opgeborgen in de grot bij de vleermuizen.

Ze keek weer door de struiken en voelde zich tevreden.

Het drankje had geholpen en Ukkie zat vanavond weer op zijn praatstoel bij het vuur. Negen dagen had hij niet kunnen vertellen maar vandaag voelde hij zich iets beter en hij wilde de kinderen niet langer teleurstellen. De roze olifant beleefde weer een nieuw avontuur.

Verderop in het dorp bij een ander vuur zaten de ouderen met hun eigen verhalen. Maar dit was het vuur van Ukkie de verteller, en van de kinderen. Ukkie was een eigen macht geworden binnen het dorp.

Vele jaren geleden hadden jagers hem gevonden in het bos. Bewusteloos, zwaar toegetakeld en ernstig uitgedroogd hadden ze hem meer dood dan levend mee teruggenomen naar het dorp. Een geluk dat hij tot onder de bomen had weten te kruipen, want de zon kon genadeloos toeslaan.

Yatta, een weduwe die haar man bij een ongeluk op de rubberplantage had verloren, had zich over hem ontfermd. Hoewel niemand verwachtte dat hij het lang zou overleven, stortte Yatta zich met hart en ziel op haar taak. De geesten hadden hem nog niet mee willen nemen maar jagers op zijn pad gestuurd en daarom was ze ervan overtuigd dat het haar taak was deze vreemdeling in leven te houden. Ze hadden haar haar man afgenomen en vervolgens deze vreemdeling ervoor teruggegeven. De geesten zijn niet gemakkelijk te

doorgronden maar je neemt het leven zoals het je geboden wordt.

Ja, Ukkie was nu een niet weg te denken onderdeel van de dorpsgemeenschap maar daar was veel aan voorafgegaan.

Roel

Een lange, goedgebouwde jongeman drukte drie keer ongeduldig op de bel. Hij liet zijn koffer en rugzak op de stoep vallen om door een zijraampje naar binnen te gluren. Achter zich hoorde hij de taxi wegrijden. Hij tikte tegen het raam en lachte breed toen hij de verbazing aflas van het gezicht van de oudere man in de kamer. Met een ruk werd de deur wijd open gegooid.

‘R...Roel?’ stamelde de man verbaasd, ‘jongen ben jij dat?’

In de stevige omhelzing werd hij bijna platgedrukt.

‘Ja, oom Paul, ik ben terug!’

Hij klopte zijn oom enthousiast op de rug en draaide hem, onder luid protest, vol energie in het rond.

‘Kom op oompje, slacht het gemeste kalf, de verloren zoon is terug!’

Roel hing ontspannen op de bank met een glas thee in zijn hand. Hij was gespieerd en zonverbrand. Zijn blonde haren had hij kort laten knippen als een marinier, en dat stond hem goed. De baardgroei van enkele dagen gaf hem iets stoers. Hij straalde een enorme vitaliteit uit.

‘Je ziet er geweldig uit,’ zei zijn oom, ‘ik ben blij dat het duidelijk

zo goed met je gaat. Waarom heb je niet even gebeld dat je kwam?’

‘Ik wilde u verrassen!’ zei Roel met een breed handgebaar.

‘Nou dat is dan wonderwel gelukt,’ zei Paul een tikkeltje gepikeerd.

‘Jongen, ik heb me zo vaak afgevraagd hoe het daar met je ging. Ik hoorde niets van je. Je bent geen groot schrijver weet je. Waarom ben je zo plotseling gekomen? Blijf je nu hier of ga je weer terug?’

Lachend weerde Roel verdere vragen af.

‘Weet u, in het begin voelde ik er niet voor om iemand, wie dan ook, te schrijven en later had ik het zo druk en gebeurden er zoveel dingen dat het er alsmaar niet van kwam. En bovendien hebt u nog steeds geen computer anders had ik u een mailtje gestuurd.’

Roel grijsde breed bij dit oude maar vertrouwde verwijt.

‘Het is een lang verhaal oom Paul, een heel lang ingewikkeld verhaal.’

‘Ik heb alle tijd, jongen, dus ga je gang, ik luister.’

‘Het begon natuurlijk hier met dat auto-ongeluk en mijn moeizame herstel. Weet u nog dat ik gewoon niet wilde geloven dat mijn ouders waren omgekomen?’

‘Vertel mij wat jongen, ik had het er zelf ook erg veel moeite mee, maar jij dreef mij tot wanhoop. Ik had je vader, voor hij stierf, beloofd voor jou te zorgen. “Zorg voor Roel,” was het laatste wat hij zei.’

‘Dat was voor u natuurlijk ook ineens een enorme verandering,’ zei Roel met plotseling inzicht. Paul was immers bijna twintig jaar ouder dan zijn vader.

‘Ja, ineens had ik de zorg voor een neefje van net 22 jaar, die mijn steun hard nodig zou hebben. Jouw wereld was in één klap volledig in elkaar gestort. Beide ouders overleden en je eigen toekomst naar de knoppen door die blijvende handicap.

Je was vooral heel boos, in jezelf gekeerd en apathisch. Je wilde de nieuwe situatie niet onder ogen zien. Soms had je ineens een enorme woedeaanval en daarna zweeg je dan weer als het graf voor enkele dagen.’

‘Weet u, ik herinner me niet eens zo veel meer uit die beginperiode,

was ik echt zo'n ramp?'

'Meer dan dat, het was onmogelijk de oude Roel te herkennen in dat wanhopige en verdrietige hoopje mens dat je toen was.'

Roel zette zijn kopje op tafel en leek in gedachten even terug te gaan naar die tijd.

'Ik had er gigantisch de pest in en kon het maar niet verkroppen dat ik mijn studie medicijnen zou moeten opgeven, vooral mijn droom om plastisch chirurg te worden. Vanaf mijn tienerjaren stond dat al voor me vast. Op de lagere school had ik een klasgenootje dat bij het vuurtje stoken al dollend door een vriendje in het vuur was geduwd. Van dichtbij had ik de lange lijdensweg gevolgd van plastische operaties om het zwaar gehavende gezicht en de handen van die jongen zo goed mogelijk te herstellen. Ik bewonderde de jongen mateloos en raakte dik met hem bevriend, maar nog veel groter was mijn bewondering voor de plastisch chirurg die hem weer een bruikbaar gezicht wist te geven. Op dat moment werd mijn droom geboren.'

'Je was behoorlijk fanatiek, zei je vader.'

Roel grinnikte.

'Zoals een topsporter zich op zijn training werpt, zo stortte ik me op mijn studie.

Ik nam zelden actief deel aan het studentenleven. Wilde feesten of kroegavonden liet ik meestal aan me voorbijgaan. Alleen die gewaagde illustraties en cartoons die ik maakte voor het studentenmaandblad gaven me een zekere populariteit. De meisjes zagen me wel zitten maar ik had geen tijd voor ze. Eigenlijk was ik gewoon een nerd, een ongelooflijk saaie nerd.'

Paul streek met een vingergebaar zijn bril omhoog voor hij wat aarzelend vroeg: 'doe je dat nog steeds, dat tekenen, of lukt dat niet meer met die hand? En heb je nog veel last van je schouder?'

Roel stak bijna triomfantelijk zijn verminkte hand omhoog. Een ribbelig litteken liep vanaf zijn middelvinger tot aan zijn pols. De middelvinger en ringvinger ontbraken met een stukje van de hand. Bij de muis van de duim zat duidelijk een ander stuk huid. Alles leek inmiddels goed genezen.

‘Hij stoort me niet meer en ik ben er reuze behendig mee geworden. Ik kan er bijna alles mee. Soms teken ik nog wel eens, maar niet zoveel als toen. Van mijn schouder heb ik nog wel vaak last, maar ik red me wel.’

Weer ging hij in gedachten terug naar die afschuwelijke tijd.

De meeste van zijn verwondingen genazen voorspoedig. Zwevend tussen hoop en wanhoop volgde hij gespannen de vele pogingen van het team specialisten om zijn zwaar gehavende rechterarm en hand zo goed mogelijk te herstellen. Ze hadden zijn hand met drie vingers weten te behouden, een knap staaltje chirurgie, maar de functie zou wel altijd beperkt blijven. Ten slotte moest hij erkennen dat hij met deze arm en hand nooit een operatie zou kunnen verrichten. Zijn hoop was de bodem ingeslagen; zijn toekomst leek verdwenen.

Die realisatie deed hem verder wegzakken in een apathisch zelfmedelijden.

Na het ziekenhuis was hij bij Paul gaan wonen maar hij bleef erg depressief.

Hij moest ten slotte worden opgenomen.

Drie maanden later was hij voldoende hersteld en dit keer ging het beter. Zijn toekomst had weer een glimpje hoop.

Hij had het als een verademing ervaren dat hij over van alles en nog wat kon praten met zijn oom zonder dat die er een waardeoordeel aan hechtte.

‘Goh, wat een pokkentijd hè,’ zei Roel ten slotte, ‘en wat was ik een ettertje. U hebt wel heel veel met me te stellen gehad hè?’

Paul knikte.

‘En... toen kwam u met dat Afrikaplan,’ zei Roel met een weids armgebaar.

Paul zette voor hen beiden een pilsje op de tafel en leunde achterover in zijn stoel met zijn handen achter zijn hoofd.

‘Ik herinner me dat als de dag van gisteren. Op een morgen kwam je naar me toe en zei: “Oom Paul, ik wil helemaal opnieuw beginnen maar ik weet niet hoe. Ik heb hulp nodig”.’

Ik heb me suf gepiekerd hoe ik je het beste kon helpen. En

toevallig ontving ik toen net een lange brief van mijn vriend Ben Verhulst die als arts in West-Afrika een kliniek runt. Hij doet daar onder meer onderzoek naar traditionele natuurgeneeswijzen in de binnenlanden en de behandeling van enkele endemische ziekten. Ik wist dat hij soms wel met stagiaires en vrijwilligers werkte. Een idee was geboren.

Weet je nog dat ik je vroeg of je ervoor voelde om mee te werken aan een onderzoek in de binnenlanden van West-Afrika?

‘Geloof me,’ grinnikte Roel, ‘ik ben u nu ontzettend dankbaar voor dat idee, maar destijds vond ik het idioot en belachelijk. En ik was woedend. Vooral uw aanbevelingen in de trant van: Ben heeft een kliniek daar en zou je hulp wel kunnen gebruiken. Het tempo is erg rustig, misschien zijn er nieuwe uitdagingen en de zon zou je beslist goed doen. Het klonk als een sociaal werkproject voor een gehandicapte bejaarde. Ik voelde me betutteld en diep beledigd.

Maar ’s nachts in bed heb ik het idee toch van alle kanten bekeken. U had van alles verteld over Ben en zijn projecten in diverse ontwikkelingslanden. Door uw regelmatige briefwisseling was u goed op de hoogte gehouden. En hoe langer ik erover nadacht, hoe minder belachelijk het werd.’

‘Oei,’ zei Paul, ‘zo was het niet bedoeld, dat heb ik me niet gerealiseerd.’

’s Nachts heb ik er wakker van gelegen,’ vervolgde Roel, ‘en het idee urenlang om en om gedraaid. De volgende dag besloot ik het te proberen, welke andere opties had ik...?’

‘Kun je je voorstellen hoe opgelucht ik was?’ zei Paul, ‘eindelijk een doorbraak.’

Ben antwoordde direct per fax dat hij reuzeblij zou zijn met je komst.

Met de noodzaak van vaccinaties, muskietennetten en malariapillen en zo kwam een stukje van je fanatieke gedrevenheid van vroeger terug. Alles belandde plots in een stroomversnelling. Je leek wel overal tegelijk mee bezig te zijn. Ik vond het vaak zelfs beangstigend. Korte broeken en T-shirts, paspoort vernieuwen, visum aanvragen, je rende van hot naar her. Je enthousiasme voor deze on-

derneming steeg enorm en tegelijkertijd kennelijk ook je twijfels. “Stel dat ik met die rare arm een last voor hem word, dat ik het niet waar kan maken, wat moet ik dan?” vroeg je me.

‘Ja, toen heb ik een potje zitten janken, weet ik nog, viel Roel hem bij. Ik voelde me angstig en onzeker. Door alle drukte had ik er niet zo bij stil kunnen staan. Maar toen alles klaar was voor vertrek kreeg ik het gewoon benauwd. En u vroeg me serieus of ik het zou willen afblazen?’

Toen ik nee schudde, schonk u gewoon een groot glas cognac voor ons in.

De volgende dag stond u me op Schiphol uit te zwaaien.’

‘Dat is nu meer dan drie jaar geleden,’ merkte Paul droogjes op.

Hij keek Roel ernstig recht in de ogen. ‘Je hebt mijn vraag niet beantwoord, knul. Aan de geringe hoeveelheid bagage te zien, ben je niet van plan te blijven, je gaat dus terug.’

Roel wilde iets zeggen maar Paul kapte hem met een driftig handgebaar af. ‘Nu geen smoesjes of uitvluchten, voor de draad ermee.’

Wat is er zo belangrijk dat je plotseling zonder aankondiging naar Nederland bent gekomen? Je bent hier met een doel, jongen, ik kén je. Waarom ben je teruggekomen? Wat moet je hier doen?

Dat wil ik weten.’